

POLITISK TURISM – ÄR DET MÖJLIGT?

Är det möjligt att komma till ett land och på ganska kort tid få kunskaper och förståelse som går bortom vanlig turism, längre än vad man kan läsa sig till i böcker eller få på nätet, ja till och med djupare än de politiska analyserna i nyhetsflödet från de stora aktörerna?

Låt mig sätta scenen och introducera de medverkande. Jag och Elisabeth är i Jordanien under en vecka under temat ”världsarv och storpolitik i Jordanien” arrangerat av Favoritresor, annonserat i SvD accent.

Det är den veckan i november då kriget i Gaza är som hetast, Syrien har ett pågående inbördeskrig, Egypten upplever en maktfullkomlig ledare som ska rädda både Gaza och bli större än lagen.

Vi är i Jordanien, stormens öga. Lugnet och stabilitetens enda fasta punkt i mellanöstern – eller? ”

Det är den veckan då EU-budgeten spricker, Obama nyss fått mandat att fortsätta sitt omöjliga ämbete och Sverigedemokraterna på riktigt kliver ut i rampluset och blir sedda för vad de kanske ändå är.

Vi är i Jordanien, stormens öga. Lugnet och stabilitetens enda fasta punkt i mellanöstern – eller? Det är också den veckan då de traditionella demonstrationerna för första gången efter fredagsbönen i Amman innehåller direkt kritik av kungen som person. Det är kanske inte så lugnt som vi trodde.

VILKA ÄR VI?

Gruppen är den kanske viktigaste parten. Inte bara åskådare, utan medaktörer. Men det är inte en riktigt representativ turistgrupp. Alla har valt resan för att de är intresserade av sociala, politiska och ekonomiska frågor. De flesta har en omfattande internationell erfarenhet som företagsledare, biståndsaktiva, politiskt meriterade och intresserade av området mellanöstern. Annonser gav en tydlig inriktning och resan blev fulltecknad på kort tid. Inga sista minuten deltagare, ungefär lika många män som kvinnor och åldern är hög, ofta över sjuttio och upp i de åttio. Alla har rest förut och söker något utöver det vanliga.

RAMEN

Samtalen blir därefter. Visst finns det vanliga jämförandet och tipsen om smultronstäl-lena, men ganska snabbt landar samtalen i de politiska ämnena och mer existentiella aspekterna av livet. Frågorna blir lika många som svaren, perspektiven skiftar och hela tiden lär jag mig nya saker.

Sveriges ambassadör i Amman, Charlotta Sparre, ger en ram och ett svenskt perspektiv. Vad vill Sverige med sin representation i regionen och hur ser UD på olika frågor – i allt från bistånd och genderfrågor – till vilken roll man kan spela för företag som verkar i området? Med djärva och samtidigt analytiskt precisa penseldrag målas bilderna upp och hon tar oss snabbt ur villfarelsen att allt är lugnt, men ger också positiva drag i karaktären hos landet vi besöker. Vi börjar ana kontraster och problemställningar som går djupare än vårt lite stillsamma Sverigeperspektiv ger.

FÖRDJUPNING 1

Scenväxling. Det är början på ett av våra seminarier. Fem tunga, oberoende politiska

analytiker och journalister sitter i Charlottas soffa. Var och en kan utan vidare ta plats i en internationell TV-studio och navigera i mediestormen som mellanösternexperter (vilket de för övrigt inte sällan gör). De sitter där också som specialister på olika expertområden: ekonomi, det politiska systemet, genderfrågor, medier och inte minst den demografiska väven av olika grupper och etniciteter. Spänning och kriser har varit vardagsmat för dem under årtionden.

Vårt första seminarium ger en början till insikter. Ett land sprängfyllt av omöjligheter. Nästan inget vatten, ingen olja, importerar sextio procent av sin energi, importerar åttio procent av sin mat, inga naturtillgångar förutom lite fosfat, etniska motsättningar, religiösa och politiska motsättningar och allt detta mitt i en ständigt exploderande region.

Landet leds av en kung i tredje generationen på tronen. Hans farfar Abdullah I, är dynastins grundare och han har sina rötter i befrielseströrelser runt första

och andra världskriget. Den Hashemitiska släkten härstammar direkt från profeten Muhammed. Regional och stormaktspolitiska krafter har också haft stort inflytande under årens lopp. En tung polis och militär utgör dessutom en grund för maktstrukturen. Kungen ska med de utgångspunkterna "ratta" ett "ärvt" demokratiskt system som inte används på det sätt som det är tänkt.

I denna spänningszon rör sig olika etniska och religiösa grupper där inte någon verkar tänka på det hela bästa, utan alla verkar maximera den begränsade nyttan för just sin grupp. Mitt och mina medresenärers sinne tvingas hela tiden brottas med kontrasterna.

Som konsult inom just management kan jag inte låta bli och lägga några professionella "governance"-aspekter på situationen. Inte lätt skulle jag vilja säga, men kanske har man inte heller gjort det bästa av situationen. Det har funnits perioder då man kunde ha lagt grunden för system och strukturer som vore mer fördelaktiga nu när kriserna hopar sig tätare, tänker jag.

Charlotta Sparres kommentar i början; om att ju längre man är här, desto mindre verkar man förstå, får en djupare dimension. Samtidigt imponerar djupet av seminarielidarnas kunskaper och deras fantastiska engagemang för sitt land och folk.

DÖDA HAVET!

Du kan inte simma för du kommer inte ner tillräckligt i vattnet. Det är för salt.

Stranden är en möjlig spaanläggning i världsklass, men också en manifestation för vattenbristens konsekvenser. Sjön (större är den inte), är mottagare för vattnet från Jordanfloden och ändå sänker den sin yta med cirka en meter om året. Vattnet går åt längre upp och Jordanien får mycket lite av det till sina egna odlingar och förbrukning i städerna.

I årtionden har man talat om att knyta samman Röda havet med Döda havet. Ett fall på mer än 400 meter och ett energitillskott som skulle betyda oerhört mycket. Allt ligger inom Jordaniens gränser, så varför gör man inget? Pengar, pengar och åter pengar. Ja, men det är inte hela sanningen. Det finns de som tjänar på att ingenting görs och att de

etablerade maktstrukturer-na bibehålls. Kan det vara så att det faktiskt är dåligt management eller är det en attitydfråga hos ett folk som har burit ett kulturarv för mänskligheten under många hundra generationer. Jag vet inte men står förundrad över hur en så enkel lösning kan generera så mycket motstånd. Ännu en orimlighet.

Västbanken, Gaza, Israel, Turkiet, Libanon, Irak, Syrien, Iran och Egypten. I en dans gestaltar de ett urgammelt skådespel med mångtusenåriga anor. Kan det någonsin bli fred i området?

Inget av detta hade jag insett utan Charlottas ramberättelse och journalisternas analyser. Det speglas sedan i mina egna upplevelser av att vara på plats och känna jorden under mina fötter.

Man badar i Jordanfloden

FÖRDJUPNING 2

Under resan möter vi också tre äldre herrar med en meritlista som utan vidare ger dem topplaceringar i FN hierarkin. Ledare av fredsprocessen, ambassadör, politisk rådgivare till kungen i decennier och minister för en rad områden står på deras meritlistor (om de överhuvudtaget skulle bry sig om att skriva några). Medelåldern har passerat sjuttiofem och erfarenheter från alla typer av situationer och kriser finns där, djupt graverade i deras lärdomsbank.

Som kuriosum står en stol ledig. Prins Firas Raad skulle ha varit där. Som Head of Mission i kvartetten EU, FN, Ryssland och USA, som ska verka för fredsprocessen i Palestina-Israel-konflikten med säte i Jerusalem (OQR), var han tvungen att tillsammans med Tony Blair "ordna" krisen i Gaza. Han beklagar att han inte kan delta och sänder en personlig hälsning genom vår moderator Stellan Lind, som för övrigt har nära relationer in i den kungliga gemenskapen och är väl insatt i de inre förhållandena.

Här finns ett historiskt perspektiv som blir ännu klarare när man står på stranden till Jordanfloden. Ett lerigt dike där några pilgrimer plaskar runt i det gyttjiga vattnet i sin färd mot salighet. Kampen om den enda sanna religionen har stått hård under långa tider. Området har varit ockuperat, befriat och ockuperat igen under tiotusentals år, med nästan inga sammanhängande fredsperioder. Den ena guden efter den andra, med och utan stentavlor, lovar just sitt folk det förlovade

landet om de bara har ihjäl de som just nu bor där. I det perspektivet blir flyktingströmmar inte undantaget, utan regeln. Kanske är nomadstammen den enda möjliga organisationsformen tänker jag.

Jag är efter just detta seminarium lite trött och missmodig. Det verkar så hopplöst. Jag har då turen att få en av paneldeltagarna som bordsgranne under midnatten. Ett två timmar långt samtal med mina reskamrater och honom ger åter ett nytt perspektiv. Det är som att vända bladet i en bok och påbörja ett nytt kapitel. Drömmarna får vingar. Möjligheterna tar form. Ingenting är omöjligt, det gäller bara att hitta nycklarna.

”Jerusalems heliga område är inte större än en kvadratkilometer”, säger han. Jag tittar undrande. Jo, jag har hört rätt. ”Det skulle kunna ställas under internationell förvaltning som låter alla religiösa grupper få vara där och utöva just sin form av förening med det heliga. Clinton hade förresten kunnat bli dess första ambassadör”, fortsätter han och tillägger att ”det frågade jag honom när vi möttes för ett antal år sedan, när just den lösningen var på tapeten”.

Ja men hur är det med marken då. Palestinier har ju lämnat många områden, hur gör man med dem? ”Du måste förstå att Palestinierna och jorden är ett. Det är grunden i deras identitet. Nära nittio procent som tillfrågats vill tillbaka till hur det var 1948”. Men det går ju inte? ”Låt Palestinierna äga marken och Israeler bo och hyra den på livstid. Mycket

På vägen till Petra

behöver regleras, men drömmen om identiteten kan leva tillsammans med verklighetens praktikalitet”. Hans entusiasm och orubbliga tro på att det går att lösa problemen är befriande och hjälper mig framåt. Jag återfår hoppet.

PETRA

Ett besök i Jordanien utan Petra är nästan inte tänkbart. Intrycken är naturmässigt och arkitektoniskt svindlande. Men ändå. Med den bakgrund vi börjar få, rör vi oss i en annan dimension. Petra är ett handelscentrum som varade under säkert två tusen år. Där knyts vägarna samman: Egyptens Nilen med Sidenvägen, Persernas Eufrat och Tigris med Europa, Fenicier, Greker och Romare med Indier och Kineser. Tvärs över detta – ur ett kontinentalt perspektiv

– smala näs pågår mänsklighetens handel under millennier. Petra spelar en central roll som nav för en transithandel av enorma dimensioner. Klipptemplen blir då bara till svaga manifestationer av en mycket större mänsklig aktivitet. Utveckling från samlare/jägare till stadsbo med fasta strukturer – det är här mycket av det hela börjar.

Utan Charlotta Sparres ramberättelse, journalisternas analys och de äldre gentryckens reflektioner hade jag inte till fullo insett att jag faktiskt står i den dörr som öppnar för mänsklighetens vandring ut från den afrikanske kontinenten. Här känns friktionslinjen mellan den Afrikanska och den Euroasiatiska plattan nästan fysiskt. Kanske är det just

Jag slutar räkna när investeringssumman passerar två tusen miljarder dollar! ”

den spänningen som gång på gång återspeglas i de mänskliga konflikterna i området.

AKABA – ETT EKONOMISKT CENTRUM

Under resan kommer vi också till Akaba. Där möter vi Vd:n för Akaba Development Corporation som ansvarar för ett investeringsprogram med hissnande dimensioner. I den övergripande planen finns allt med. Vision, mission och kärnvärden är definierade och mitt managementhjärta känner sig hemma. Den ekonomiska frizonen ska förvandlas till ett aggressivt expanderande nav i regionen. Hur leder man genomförandet av en sådan ”master plan”? Ja vi undrar och redan efter de första OH-bilderna hissnar vi. Jag slutar räkna när investeringssumman passerar två tusen miljarder dollar!

Tyst lyssnar gruppen till en av de mest vidlyftiga planer jag någonsin hört (och jag har hört många). Men varifrån ska pengarna tas? Turismen ska stå för hälften, Jordaniens inhemska behov för en tredjedel och resten är transithandel. Hur många flygplan behövs det om dagen för att generera intäkter i den miljardklassen? Kommer de? Och vad ska man ge dem? Hur går det med miljön? Vem investerar och hur vinner Jordanien på detta om det är inom en ekonomisk frizon utan skatter och

avgifter? Gruppens frågor är artiga och respektfulla men samtidigt fulla av undran.

Kvar sitter jag med en underlig känsla. För Jordaniens skull, önskar jag av hela mitt hjärta att det går bra, men historien och den ekonomiska analysen reser stora frågetecken.

VARDAGEN OCH VATTEN

Det finns också ett vardagsperspektiv. Vår guide, Abdullah, ger oss bilder och förmedlar känslor. Hur är det att gifta sig? Hur lagas maten? Vad innebär det att vara man i Jordanien? Hur begraver och sörjer man? Vad skiljer Sunni från Shia? Vad produceras i den här byn? En pojke växer upp och vill finna sin flicka – hur går det till enligt traditionen och hur gör man numera?

Strömmar av bilder och intryck är fascinerande. Medan vi färdas genom landskapet för att se och uppleva de traditionella turishändelserna, vävs vardagsväven kring oss och förståelsen ligger där gripbar om jag vill. Petra, Döda havet, Akaba, berget Nebo där Moses ser landet och Amman. De blir till något mer än platser för turiststopp-levelser. De blir till gestalter i en väv. En väv som skiftar hela tiden, ett mönster av en mångtusenårig historia som ger glimtar och som gör att vi något bättre kan förstå dagen och kanske också ana en möjlig framtid.

Abdullah berättar entusiastiskt att nu har man funnit vatten! En underjordisk ocean under Wadi Rum innehåller nog med drickbart vatten för minst 50 år. Under resan ser vi hur de

gräver ner rören utmed huvudvägen från Akaba. Snart är det verklighet. Turkiet har investerat de 3 miljarder dollar det kostar att pumpa upp vattnet och transportera det till Amman mot att man får vinsten under 25 år.

Vad bra! Fantastiskt. Men vänta, till Amman? Till staden med sina huskroppar? Till dessa stenmonument

Berget där Moses blickade ut över det förlovade landet

över irakiska flyktingars rika fickor. Är det inte mat som behövs? Var är det som ska ge föda och skapa infrastruktur för att försörja Jordanien i många generationer framåt. Ska 80 procent av maten fortfarande importeras? Det känns ihåligt. Det vore väl bättre att finna en långsiktig lösning på problemen än att spraya Amman blankt och gnistrande?

Seminarieerna och våra guider ger mig material för att forma egna uppfattningar. Det känns skönt att våga, även om jag säkert inte har alla delarna i ekvationen rätt. ”Nej du har missat en faktor, var är kvinnorna?” påpekar Elisabeth. ”Hur menar du?”, säger jag lite förundrad.

Man talar fantastiskt om dem i alla våra berättelser. Men talar man med dem? Och framför allt – talar de själva? De får en gedigen utbildning, ofta på universitetsnivå och sedan går de in i familjen och tar inte aktiv del i samhällsbyggandet.

Männen talar om dem med respekt för oss, kallar dem kulturbärare, säger att de är fundamentet och de som

fattar beslut i familjen. Men ges de en plats i skapandet av Jordaniens framtid? Tar de en plats?

Kvinnorna har bara några få platser i parlamentet och det är knappast en tillfällighet. Drottningen och offentliga personer inom välgörenhet är älskade och satta på en piedestal, men har de en reell inverkan på samhällsutvecklingen? Visserligen mötte vi några starka personer under vårt seminarium, men även de pekar på att när det väl gäller så kommer de inte fram. Törs de inte, får de inte, har de inte tillgång till sociala medier? Vad det än beror på så har kvinnorna inte sin plattform i ordning och resultatet är att halva begåvningsreserven inte

utnyttjas. ”Misshushållning och dåligt ledarskap, eller hur?” säger Elisabeth. Säg vad man vill, men den arabiska våren verkar ha blivit en manlig fråga. Undrar om det blir likadant här när det väl bränner till?

FÖRDJUPNING 3

Gång efter annan tillför våra seminariepresentatörer nya perspektiv. Okända djup öppnas i kunskapsväven för att sedan överbryggas och skapa nya frågor.

Saddam gav Jordanien olja för nästan ingen kostnad. Gulfstatsmakterna pumpade in pengar, ofta med en vidhängande biljett om att inte göra några politiska förändringar. Bistånd från olika delar av världen har flödat med det uttalade eller underförstådda syftet att bibehålla stabiliteten till varje pris. Utländska investerare byggde vidlyftiga hotellkomplex i förhoppningen att de trots allt skulle få utdelning, även om grannfastigheten stått halvfärdig sedan flera år på grund av brist på pengar. Rika flyktingar från olika krishärdar hoppades på en säker hamn och manifesterade detta i fantastiska hus som drev upp marknaden för ”vanligt” folk. Pengar fanns rikligt under ett antal år. Det gav Jordanien en blomstrande ekonomi även om den stod på en ihålig bidragsgrund.

Pengarna borde ha använts till att bygga en varaktig samhällsekonomi och stabila samhällsinstitutioner. Istället lät man den offentliga sektorn passera fyrtioprocentgränsen och universiteten blev lydiga leverantörer till de enda yrken som ansågs fina: polis och militär.

Våra värdar återkommer gång på gång till den svåra ekvationen med omöjliga parametrar. Den enda sammanhållande kraften är kungen säger de. På honom ligger tonvis med förväntningar. Han skall fixa allt. Hur kan det vara så?

Familjen övertog en bräcklig demokratisk modell skapad av de brittiska och franska makterna efter andra världskriget när de lämnar sin kolonialstatus i området. Kanske inte de bästa förutsättningarna. Men kungen har, tillsammans med drottningar och prinsessor varit en oerhört älskad konstellation. De har setts som garanten för att det kommer gå bra för Jordanien.

Kassan är tom. brödpriserna stiger, bensinen är dyr och några fria pengar syns inte vid horisonten. De internationella aktörerna har andra prioriteringar eller har själva ebb i penningflödet.

Det lades ingen grund för ett framtida robust samhälle och kungen, omgiven av dåliga rådgivare och jasägare, verkar som någon sa, "leva i lallaland". Resultatet? Fredagsbörens avslut med folkets marsch för bättre villkor har ändrat tonläge. Kungen kritiserar öppet. Muslimska brödraskapet går till angrepp. Olika grupper och stammar lurar i den politiska vassen. Ministrar kommer och går och gör det ena utspelet värre än det andra. Stabiliteten veckar ha grundläggande sprickor.

Efter varje seminarieomgång är det likadant. Tyst tittar jag på mina anteckningar och försöker förstå. Tankarna far i den mjuka natten. Jag

Kassan är tom. brödpriserna stiger, bensinen är dyr och några fria pengar syns inte vid horisonten. ”

Rörelsehindrad man arbetar med mosaik

inser att jag lärt mig mycket. Jag ser samband, lösningar och problem jag inte visste fanns tidigare. Ändå djupnar frågorna och klyftorna ökar. Svaren flyr längre bort.

Mot detta ställs all vänlighet, viljan att bidra, engagemanget, för att inte säga passionen och tron, på att det kommer att lösa sig. Den känslan får till slut ändå ta över. Där finns hopp.

EN FAST PUNKT UNDER RESAN

Allt detta vore inte möjligt utan Håkan Damm, vår reseledare, kunskapskälla och fasta punkt i resan. Han är, tillsammans med Stellan, designern till Favoritresors upplägg. Som tidigare am-

bassadråd här i Amman och med många år i Jordanien har han, efter avslutad tjänst, en erfarenhet som är helt otrolig. Ständigt tillför han nya perspektiv, ger aspekter, skjuter in fakta och drar iväg uppmärksamheten till något som annars skulle ha passerat obemärkt. Om semina-

något eget. Jordanfloden blir till en religiös manifestation i ett mångtusenårigt maktspel. Akaba blir till ett gigantiskt investeringsobjekt som återupprepar mänsklighetens försök att bygga brohuvuden i sin ständiga strävan att göra alla folk till sina lärjungar. Är detta turism?

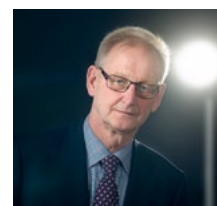
riepanelens olika deltagare ger varpen så svarar Håkan, med benäget bistånd av Abdullah, för inslaget i vår väv. Mönstret som träder fram är fascinerande och ofta motsäggelsefullt.

SISTA KVÄLLEN

Elisabeth och jag sitter på balkongen och ser tillbaka på resan. "Vilket är ditt viktigaste intryck och hur är det med idén om politisk turism?" frågar hon insiktsfullt.

Jag drar på svaret. Tankarna far. Petra blir till en historisk handelsutveckling. Moses på berget, blickandes ner på det land Gud lovat, blir till en förklaring på känslor hos ett folk som väntat i tre tusen år på

Jag vänder mig till min reskamrat. "Politisk Turism går absolut att genomföra och det ger så ofantligt mycket mera. Spännande är det och jag vill göra fler sådana turistresor. Men kvar står nog ändå mötet med människorna, deras vänlighet, tillmötesgående och fantastiska entusiasm för landet".

*Ulric Rudebeck
ulric@ulricrudebeck.com*